

Solidaire vergoeding op CSA tuinen

Van Laura van Oers, Utrecht University, L.M.vanOers@uu.nl

Gemeenschapslandbouw, of community supported agriculture, (CSA) is een landbouwmodel waarbij boer(en) en burgers zich verenigen rondom lokaal en veelal biologisch voedsel. Burgers worden ‘oogstdeelhouders’ of lid van een CSA tuinderij: ze betalen een bepaald bedrag aan het begin van het jaar en ontvangen in ruil daarvoor een deel van de oogst. Het teeltplan en afzet van de tuin worden vervolgens door de boeren afgestemd op het aantal afgenomen oogstaandelen. Vooraf betalen biedt de boer financiële zekerheid en meer onafhankelijkheid van financiële instituties. Het idee is dat de oogstdeelhouders gezamenlijk de totale kosten van de tuin vergoeden, en daarbij de boer van een leefbaar loon voorzien.

Uit Nederlands maar ook internationaal onderzoek blijkt echter dat CSA tuinders maar amper minimum loon verdienen. Daar tegenover staan lange werkdagen en fysieke en diverse arbeid. Een CSA tuinder is immers niet alleen tuinder maar ook gastvrouw, inpakker, rondleider enz. en draagt daarnaast verantwoordelijkheid voor de administratie en ledenwerving.

Er is een groeiende interesse voor CSA tuinderijen in Nederland en vele tuinen hebben zelfs een wachtlijst. Burgers hebben meer en meer behoefte aan lokale producten. Als lid van een CSA ben je overigens niet alleen afnemer, maar word je ook deel van een gemeenschap. De filosofie achter CSA is immers dat boer en burgers het (weer) samen doen. Elske Hageraats, aanjager van de discussie over eerlijke loon in Nederland, vraagt zich daarom terecht af hoe het kan dat zoveel CSA tuinders onder het minimumloon verdienen. Wil de CSA beweging daadwerkelijk duurzaam en vooruitstrevend zijn, dan moet een eerlijke vergoeding voor de arbeid gegarandeerd worden. Twee tuinen in Nederland namen inmiddels de proef op de som en nodigden hun leden uit om zelf tot een passende vergoeding te komen.

Initiatieven voor solidaire vergoeding op de tuin

“Welk uurtarief wil je mij betalen?” Dat is de vraag die de leden van de Ommuurde tuin (Renkum) sinds 2020 voorgeschoteld krijgen. Tuinder Elske legt uit: “Wij vragen de

leden om het uurtarief van de tuinders te bepalen, het liefst op basis van hun eigen uurloon. Vervolgens vermenigvuldigen we dat uurloon met de arbeid die nodig is voor het maken van één groentepakket. Voor een groot pakket is dat nu 1,5 uur per week, daarbij houd ik rekening met alle arbeid die nodig is. Op deze manier krijgt ieder lid een eigen totaalprijs per 25 weken (oogstseizoen)". In dit 'pay-as-you-like' model mogen leden ieder wenselijk bedrag invullen, maar worden ze geïnformeerd over het belang van een verzekerd minimumloon voor de tuinders.

“Wij verkopen geen groenten maar landbouw” verkondigen Maria en Klarien van CSA de Wilde Peen te Ede. Sinds de oprichting van de Wilde Peen spreken ze open over de inkomsten en uitgaven van de tuin. Vorig jaar bespraken ze met hun leden: “De Wilde Peen was in de eerste jaren nog niet financieel dekkend. Daarom zochten we naar manieren om de balans meer kloppend te krijgen. Daarbij willen we geen concessies doen aan de manier waarop wij werken en naar landbouw kijken”. Oogstdeelhouders moeten zich dus niet meer afvragen wat de groenten mogen kosten, maar overwegen: wat is deze tuin, deze plek en al haar diensten mij waard? Sinds 2021 werkt de Wilde Peen met een ‘prijsschaal’. Een prijsschaal is een hulpmiddel waarbij de oogstdehouder verschillende prijscategorieën krijgt aangeboden. De opties lopen stapsgewijs op in prijs, en de tuinder bepaalt of er een minimum en/ of maximum is op de schaal. Afhankelijk van je sociaal-economische situatie bepaal je als lid binnen welke categorie je valt. Net als op de Ommuurde Tuin benoemen de tuinders van de Wilde Peen het belang van een minimumvergoeding (wat bij deze tuinderij ongeveer neerkomt op 300 euro per oogstaandeel) en ook hier worden leden gevraagd om hun eigen uurloon te beschouwen.

Het streven naar een eerlijke vergoeding voor de tuinders gaat op zowel de Wilde Peen als op de Ommuurde Tuin gepaard met de ambitie voor een toegankelijke landbouw voor iedereen. Simpelweg de prijs per aandeel verhogen sluit namelijk bevolkingsgroepen uit. Een inclusieve gemeenschapstuin erkent het belang van solidariteit tussen de leden. Mensen die meer te besteden hebben dragen meer bij en compenseren zo kleinere bijdragen van minder vermogenden. De inschatting van een passende jaarbijdrage is geheel aan de leden zelf. De hoogte van de vergoeding wordt niet afgestemd in samenspraak met andere leden en ook niet geverifieerd door de tuinders.

De meeste CSA tuinen in Duitsland werken met de **biedronde** (**'Bieterunde'**), een variant van 'pay-as-you-like' maar dan met het totaalbedrag als kader. In een bieterunde bepaalt de boer het totaalbedrag dat nodig is voor een eerlijke vergoeding van haar arbeid. Vervolgens bepaalt iedere oogstdeelhouders welk bedrag zij kan en wilt bijdragen. Wanneer het vooraf bepaalde totaalbedrag niet gehaald wordt, begint de biedronde opnieuw. De biedronde is anoniem.

Solidaire vergoedingen als leerproces voor oogstdeelhouders

Middels solidaire vergoedingen dragen leden meer verantwoordelijkheid voor een eerlijke voortgang van de gemeenschapstuin. Door bij het bepalen van de persoonlijke jaarbijdrage rekening te houden met de tuinder én andere leden ontstaat er een gemeenschap gestoeld op wederkerigheid en solidariteit die nauw aansluit bij de oorspronkelijke filosofie van CSA.

In de zomer van 2021 ging ik met CSA deelnemers van de Ommuurde Tuin en de Wilde Peen in gesprek over de omslag naar solidaire vergoedingen. Hoe ervaren zij het nieuwe betaalschema? Wat vonden zij ervan om met informatie en vragen rondom eerlijk loon geconfronteerd te worden? Leidt de dialoog over de waarde van de tuin tot nieuwe vragen en nieuwe mogelijkheden? En wat hebben ze geleerd over hun rol en verantwoordelijkheden binnen een gemeenschap? De meeste leden benoemen hoe ze dankzij het nieuwe betaalschema een sterkere verbinding voelen met de tuin en haar tuinders. Transparant inzicht in, en eerlijke communicatie over de financiën van de tuin is voor velen een hele openbaring. Een "eyeopener" die zorgt voor meer begrip voor de tuinders en hun financiële positie, maar ook tot ongemak en zelfbewustzijn bij de leden. Want wie zijn er verantwoordelijk voor de vergoeding van de kosten en voor de continuïteit van de tuin? En wat betekent dat als lid van een gemeenschap?

Leden op de mens af vragen: "welk uurloon wil je me betalen?" of "wat is de tuin je waard?" is wellicht wat ongewoon maar blijkt effectief in het versterken van de gemeenschap. Zo zijn de tuinders van beide tuinen dankzij hun initiatief voor solidaire vergoeding nu verzekerd van een eerlijker inkomen. Daarnaast heeft het ruimte gemaakt voor nieuwe gesprekken met en tussen de leden over o.a. de waarde van de tuin, de daadwerkelijke kosten van duurzame

landbouw, de positie van de agroecologische boer in Nederland en de rol van consumenten in de voedseltransitie.

Vanzelfsprekend was de introductie van solidaire vergoedingen voor de tuinders een spannende beslissing. Deze spanning zat hem vooral in de aanname dat leden misschien niet zitten te wachten op inspraak. Een eerlijke vergoeding bepaal je als ondernemer zelf, toch? Het tegendeel bewijst zich op beiden tuinen. Vrijwel alle leden met wie ik heb gesproken waren onmiddellijk bereid om hun vergoeding te verhogen. “Natuurlijk snap ik dat ze tenminste een minimumloon willen, eigenlijk is het belachelijk dat ze dat nog niet verdienen!”, aldus één van de leden. Dat ze meegenomen werden in de discussie over een eerlijk loon werd zelfs gewaardeerd en als iets leuks ervaren. Zo deelt een lid: “je realiseert je dan dat het inkomen van de tuinders direct afhangt van wat jij betaalt. En dat dat verder helemaal losstaat van welke producten je hier kunt halen of niet. Dat sprak me wel heel erg aan”.

Wil je de waarde van iets nieuws inzien, dan is het soms nodig om uit je comfortzone te stappen. De tuinders hebben een begeleidende rol in het leerproces van hun leden. Uitgedaagd door prikkelende vragen gaan de leden bij zichzelf te rade:

- Wat verdien ik zelf per uur?
- Welk uurloon gun ik jou?
- Wat wil ik per week aan eten uitgeven?
- Wat is de tuin mij waard en wat heb ik er voor over?

Het is noemenswaardig dat de tuinders de leden geheel vrij laten in hun keuzes, maar tegelijkertijd kenmerkend voor het een gemeenschapstuin. Het solidariteitsprincipe, dat wil zeggen, solidariteit naar de boer en tussen de leden, bepaalt de keuze voor een passende jaarbijdrage, maar er is geen goed of fout. Zoals de tuinders blijven benadrukken is het juist aan de leden zelf om de beweging te maken en zodoende te leren. Wie de uitdaging niet erkent of er afstand van kan nemen, zal zich minder snel verantwoordelijk voelen voor de oplossing. Ben je zelf ook lid van een CSA of ander collectief? Gebruik de vragen uit dit stuk als oefening om kritisch te reflecteren op jezelf en je (betaal)gedrag als gemeenschapslid.

Dit is één van de artikelen uit de publicatie [Samenwerken voor Agroecologie: hoe burgers en boeren het heft in eigen hand nemen voor systeemverandering](#). De publicatie is uitgegeven door Toekomstboeren, Voedsel Anders en StreekWaar. [Bestel de publicatie hier](#). Dit stuk is tot stand gekomen n.a.v. wetenschappelijk onderzoek naar solidaire vergoedingen en leerprocessen vanuit het NWO project [‘UNMAKING’](#).

Lees ook het boek: ‘Eerlijk Loon. Solidaire betaling en andere boereninitiatieven’ door Elske Hageraats. <https://toekomstboeren.nl/eerlijkloon/>